

jaren aan het werk ben, een eigen stem heb en steeds met heel goeie mensen heb gewerkt. Zo heb ik met Ivo, Josse en Lucas, drie zeer verschillende theatermakers, een verhaal gehad, maar ik ben niet regelmatig in hun structuren aanwezig geweest. Ik dank dat ook aan mezelf en blijk daar niet in te veranderen. Ik kan eigenlijk niet aarden in het theatermilieu; ik ga niet naar Het Theaterfestival om daar 'mijn kop te laten zien' of om met mensen en pers te babbelen. Ik kan er mezelf niet toe bewegen om mensen op te bellen en mij aan te bieden. Dat is wellicht een compleet misplaatst eergevoel, een soort ijdelheid; ik lijk daarin op mijn pa, die ook 'nooit iemand nodig wil hebben'. 'Er buiten staan' heeft zo zijn voordelen, maar productioneel is het moeilijk. Ik ben de veertig voorbij en heb nog niks opgebouwd. Uiteraard heb ik een relatie ontwikkeld met acteurs en medewerkers en dat is natuurlijk het allerbelangrijkste. Maar toch: in feite ben ik vogelvrij.

Pedagogie

Ik heb vaak aan projecten gewerkt op het Conservatorium in Antwerpen bij Dora van der Groen; meestal strekken die zich uit over een trimester. Het verschil met de theaterprojecten ligt eigenlijk in de voorbereiding. Je begint bijna zonder voorbereiding; het werk is ook niet bedoeld om ermee naar buiten te komen. Je zoekt dingen die voor de spelers interessant kunnen zijn, zoals dat 'labo' waarin ik *Othello* bewerkt heb voor de drie hoofdfiguren. In het professionele theater zou ik *Othello* natuurlijk nooit doen zonder voorbereiding. Met de studenten gaat het voornamelijk om spelen, om een oefening in verbeelding. Met professionelen is de input en het vakmanschap natuurlijk veel groter; bij de studenten stuit je meer op problemen van methode en analyse. Het werk verschilt ook erg van student tot student. Je hebt een heel intens gesprek met hen tot op de rand van een confrontatie; je probeert een aantal vooroordelen of problemen waar ze mee zitten weg te nemen. Ik probeer hen duidelijk te maken dat het over hén gaat, over wat zij op een scène willen en dat zij dat moeten afdwingen; niemand is geïnteresseerd in iemand die niks te zeggen heeft. Hun angsten wegnemen, hen ervan bewust maken dat op de scène staan een leven is, dat het al mooi kan zijn om er gewoon te *zijn* op de scène. Leugens wegnemen, zoals Jan Ritsema altijd zegt. Luisteren

en zeggen: 'Nu geloof ik je niet'. Soms iets doorduwen omdat ze vast zitten en onzeker zijn. Therapeutisch is een groot woord maar toch gaat het om het leren van dingen. Met vakmensen is de uitwisseling uiteraard 'gelijker'. In studenten moet je veel investeren, maar soms komen er dingen uit die fantastisch zijn, zo mooi en zo pril: dingen die je - eens in het vak - niet meer kan bereiken omdat er dan te veel filters tussenzitten. Mijzelf verplicht het de dingen nauwkeurig te verwoorden; niets is zo verhelderend als iets aan iemand proberen uit te leggen.

Muziek

Spijtig genoeg heb ik nooit muziek geleerd. Maar het is iets dat mij meer en meer inspireert. Muziek levert je een denkkader, een structuur die als ze klopt enorm verrijkend blijkt te zijn. De impact die de vijf bewegingen van Sjostakovitj' *Kwintet* hadden bij het schrijven van *Be in'me* is niet te onderschatten. Het gesprek met muzikanten is niet altijd eenvoudig, maar zeer interessant: je hebt het over spanningen, bogen, associaties, krachtvelden, het moment. Het gaat dus eigenlijk heel erg over spelen. Vaak hoor ik muziek in mijn hoofd. In het werk met Jan Kuijken en George van Dam merk ik dat het niet alleen om 'het juiste muziekje' gaat. Muzikanten blijken vaak zeer radicaal te denken. Zo bleek Jan Kuijken in *De Overstroming* nog verder te durven gaan in de duur van de muziek, in de lengte van stiltes. Dat kon ook omdat hij live op de scène aanwezig was en zich daardoor samen met de actrice Yvonne Wiewel veel meer kon permitteren. In muziek gaat het in feite altijd om energieën; de energie om mensen open aan te spreken. Spijtig genoeg kan ik geen partituren lezen en is mijn omgang met muziek dus zuiver intuïtief; als ik verder wil gaan op dat pad stuit ik op mijn eigen beperkingen. Ik kijk wel heel graag naar masterclasses op TV; daar hoor ik eigenlijk nooit iets zeggen dat ik niet begrijp, daar gaat het om essentiële dingen zoals een stilte durven maken, samen vertrekken, iets persoonlijks willen zeggen aan iedereen die in het publiek zit, zoals de acteurs dat ook in *Sittings* doen.

Het moment

Waar plaats je jezelf op die as tussen Modotti's politieke engagement enerzijds en Westons verstilde kunst anderzijds? Daar gaat *Be in'me* net over: ik word geslingerd tussen beide uitersten, zit daar ergens tussenin, ter-

wijl ik de beide opties even compleet en valabel vind. In feite gaat het steeds om het volledig beleven van het moment, hoe je dat als acteur laat ontstaan en de tijd neemt om dat bij het publiek te laten binnensijpelen. Dàt is poëzie: het is er even, het gaat bij je binnen en komt nooit meer terug. Misschien ligt daar wel de finale reden waarom ik niet meer met film bezig ben: bij film gaat het steeds om het vastleggen van dingen en daar heb ik ongeloflijk veel problemen mee. Dat verwijst ook naar mijn geloof omtrent de veranderbaarheid van mensen, het geloof dat ze zichzelf opnieuw kunnen uitvinden. Als je niks wil vastleggen, kan je uiteindelijk alleen maar genieten van die unieke, wonderlijk mooie momenten. Vroeger hield ik van elke productie een kaft bij, met programmaboekjes, perskritieken, foto's, het script... Ik stel vast dat mijn kaften hoe langer hoe leger worden. Eigenlijk ben ik niet geïnteresseerd in het nalaten van sporen. Als ik al sporen wil nalaten, dan is het in de hoofden van mensen, de enige plaats waar de dingen bestaàn. Een tape van *Exiles* (James Joyce) geeft voor mij op geen enkel moment de voorstelling van *Exiles* weer; de poëzie ervan leeft in mijn hoofd.

Het gaat om wat Dorothée het 'wasserettegevoel' noemt, dat plotse gevoel van gelukzaligheid wanneer je iets ziet op straat en er tegelijkertijd een raam opengaat en je muziek hoort. Een heel kwetsbare wereld waarin plots alles klopt. Hoe in een wasserette twee Indiërs met tulband lakens staan te vouwen terwijl een Marokkaanse vrouw onderbroekjes in de wasmachine stopt en dat alles plots een poëzie bezit die veel groter is dan je ooit kan vertellen. Poëzie heeft alles te maken met verwondering, met getroffen worden en daar niet direct iets op kunnen antwoorden. Zo'n moment waarop je het gevoel hebt dat je allemaal samen hetzelfde, iets moois, hebt meegemaakt. ☺